

Система реформування ціноутворення у будівництві України

*Торкатюк В.І., Бережна Т.П., Колосова О.В., Нейкалюк Н.Р., Шило А.С.,
Харківська національна академія міського господарства*

Реалізація курсу України на розвиток ринкової економіки вимагає переосмислення ролі ціни. У ринкових умовах ціна виступає основним об'єктом конкуренції, а конкуренція є головним регулятором економіки.

Посилена увага до ціни, врахування об'єктивних закономірностей, які вона відображає, є особливо актуальними для будівництва. Для народного господарства в цілому та окремих його галузей важливо сформувати та використовувати економічно обґрунтовані ціни на будівельну продукцію. Від їх рівня залежать пропорції розподілу національного доходу на фонди споживання та накопичення, темпи оновлення основних фондів, рівень цін на інші товари та послуги, ефективність інвестицій тощо.

Слід враховувати і те, що як ціна, так і система ціноутворення в будівництві мають суттєві відмінності, притаманні цій галузі, зумовлені особливостями виробництва та купівлі-продажу будівельної продукції. Їх необхідно взяти до уваги в процесі ринкової трансформації системи ціноутворення. Не менш актуальним є усунення наявних тут до останнього часу значних недоліків, в числі яких звернемо увагу на нормативний характер ціноутворення у будівництві і пов'язану з цим надмірну його централізацію, відірваність кошторисних нормативів від реальних умов будівництва, недостатню обґрунтованість методів розрахунку окремих складових вартості, відсутність конкуренції при визначенні ціни, монополізм виробників тощо.

Недоліки ціноутворення у будівництві стали особливо помітними в умовах гіперінфляції. Вони почали стримувати ринковий розвиток галузі та народного господарства в цілому, посилювався їх негативний вплив на ефективність капітальних вкладень, інвестиційний клімат у державі.

Все це зумовлює важливість реформування ціни та системи ціноутворення у будівництві, забезпечення їх відповідності новій економічній ситуації. Розв'язання цієї задачі - процес досить тривалий та складний і неможливий без системного підходу. Він потребує визначення напрямів реформування системи ціноутворення, обґрунтування нових методів розрахунків вартості будівництва, зміни підходів до її нормативної бази, запровадження принципів конкуренції при визначенні договірних цін, відповідного правового, організаційного та інформаційного забезпечення, вдосконалення інших елементів системи ціноутворення.

В економічній науці сьогодні існують різні точки зору щодо основи ціни. Крім трудової теорії вартості все більше прихильників серед вчених-економістів знаходить теорія корисності. Якщо перша в основу ціни ставить витрати на виробництво, то друга – корисність товару, ринковий попит на нього.

Існує також теорія ціни, яка намагається поєднати обидві ці теорії.

Згідно з нею ціна повинна враховувати об'єктивну основу – витрати та суб'єктивні побажання покупця – корисність.

Що стосується досліджень основи ціни будівельної продукції, то до недавнього часу монопольною була думка, що такою основою є суспільні витрати. В останні роки з'явилися пропозиції, що при визначенні договірної ціни будівельної продукції потрібно враховувати її споживчі характеристики. Таку трансформацію думок в умовах ринку можна було б вважати прийнятною, якщо не враховувати особливості економічних відносин у будівництві, зокрема, систему замовлення будівельної продукції, за якої не виробник, а замовник (покупець) визначає, що йому потрібно, в які строки та якої якості. Ціна за цих відносин визначається задовго до наявності самого товару, і безпосередню участь у її розрахунку бере замовник. Тому в умовах існування інституту замовників, і про це свідчить досвід розвинутих ринкових країн, головним критерієм визначення ціни будівельної продукції мають бути суспільно необхідні витрати.

Інша ситуація складається, якщо замовник будівельної продукції на стадії прийняття рішення про її створення відсутній, і вона виробляється для вільного продажу на ринку. Тут на рівень ціни значно більше впливають ринковий попит, його співвідношення з пропозицією, якісні характеристики товару, тобто корисність. Крім того, споживчі характеристики будівельної продукції повинні враховуватися замовником на стадії прийняття рішення про доцільність будівництва, при проектуванні, визначенні ефективності проекту.

За своїми методами та принципами, організацією система ціноутворення у будівництві в минулому мала затратний характер. Кошторисні нормативи, на основі яких визначались кошторисна вартість будівництва та договірна ціна, які мали враховувати суспільні витрати, були відірвані від реальних умов будівництва. Методи розрахунку накладних та інших (лімітованих) витрат, прибутку сприяли зростанню матеріаломісткості будівництва, поділу об'єктів та робіт на вигідні та невигідні, не створювали рівних умов для діяльності різних підрядних організацій. Порядок узгодження проектної документації з підрядниками, практика її перегляду в процесі виконання робіт забезпечували монопольне положення підрядників, можливість їх впливу на збільшення вартості будівництва.